

Barre egin kritikarien lepotik

Barre egin nuen gogotik Donostiako Nazioarteko Zinemaldiaren sari nagusia pelikula argentinarrari eman ziotenean. Barre egin nuen batez ere biharamunean, berria egunkarian irakurri nuenean. Bezperako lagunarteko bazkarian —gero eta gutxiago ikusten ditudan adiskideen negarrak entzuteko prestatutako juntadizo horietako batean— entzun nion koadrilako zinema kritikariari: «Zeinek irabazi? *Barrio*-k edo *Central do Brasil*-ek. Onenak dira, dudarik gabe». Esan zuen ziurtasun harroskoaz. Berak jarraitu zuen aurtengo edizio osoa, goiz eta arratsalde, bazkaldu zuen kazetariekin, elkarrizketatu zituen aktoreak eta maiz ibili zen zuzendariekin ordu txikietan. Zinemaldiaren muina ezagutzen zuen, lapiko handi horretako osagai guztiak. Ezagutzen zuen zinemaren politika, hau da, ikusle soil gizarajook susmatu ere ezin ditzakegun aldagai guztiak. «Onenak dira, dudarik gabe». «Dударik gabe» horretan zegoen gakoa. Baita gure amorrua ere.

Gure lagun kritikariak kafea hartzen ari ginela agurtu gintuen denak, musuak eta «hurrengo nik preparatuko» eta gisako esaldiak banatu ondoren. Jende estresatuaren gisara utzi gintuen, sari emate ekitaldira joan nahi zuelako, batetik —nola gal zezakeen ekitaldi distiratsuen bi astean ederra jasan ondoren—, eta inoiz erantzuten ez duen sakeleko telefonoan hiru mezu zituelako grabatuak, arratsalde horretarako bertarako kritika eskatzen ziotenak. Horregatik gogotik egin nuen barre *El viento se llevó lo que* atera zenean irabazle. Imajinatu nuen jarriko zuen aurpegia, Urrezko Maskorra Alejandro Agrestirentzat zela entzuz nuenean, eta egingo zituen imintzoak, keinuak eta espantuak. Baietz bera izan txistua gehien jo zuenetakoa!

Barre egin nuen, bai, gogotik barre ere, bera bezalako kritikarien esaldi borobil eta indignatuak irakurri nituenean biharamunean. «Erabaki surrealista», «ulergaitza», «iseka»,

«lotsagarria»... Denak ulertu ezinean nola egiten ahal zieten horrelakorik, nola jar zezakeen auzian zuzendari koardila maingu eta txepel batek haiena bezain juzku objektibo eta kualifikatua!

Gogora etorri zitzaidan *Dias contados* pelikulak maskor dotore bera jaso zuenean etxeko beste bati entzun niona. «Baina nola daiteke euskal errealitatetik horren urrun dagoen horrelako pelikula batek lehen saria jasotzea?». Baina noiz demontre egon da hurbil zinema edo artea errealitatetik? Egon behar al du, derrigorrez, hurbil? Txorakeria galanta iruditu zitzaidan, oraingo honetako sumindura adina.

Kritikarik ez dagoela-eta kexu izaten gara gero. Nola egongo da kontuan hartzekoa, kritikariek beraiek ez baldin badute garbi kritika iritzia dela, ez egia, kritikari baten kritikak ez duela gehiago balio zuzendariarenak baino, aditu izan usteak usteak direla, ez besterik.

Gu denok baino pragmatikoagoa den lagunetako batek, galdegin zigun gai honetaz ari ginelarik: «Baina zeinek erabakitzen du zein den artista, zein den ona edo txarra?». Ez genion erantzun, jakina.

Su-eten kulturala

Ez dakit zer izan zen lehenago, zein izan zen oiloa eta zein arraultza, baina Atxagak kultur munduko jendearen erantzukizuna nabarmentzeko deia egin eta kulturgune askotatik sortutako ekimenak eta deklarazioak etortzea bat izan da. Su-etenaren garaiaz ari naiz, noski, hiru probintzietako hauteskunde atariko garaiaz. Testua orduan idatzia da, eta argitaratzen denerako zaharkitua gelditu baldin badaiteke ere, interesgarria iruditu zait kultur gizonen parte hartzea.

Kontua da Atxagak esan zuela kultura zela salba gintzakeen bakarra, «herritarrok elkartu ahal gaituen bakarra», hori esan zuen hitzez hitz. Atxagak hori esan zuen *Euskal Herria Gaur* izeneko liburuaren aurkezpenean, orduko egoera politiko-sozialaz bere hausnarketa plazaratze-

ko erabili zuen hartan. Eta orduan bertsolariek Lizarrako akordioa posible egin duten alderdien alde egitera deitu zuten —«haiek asko arriskatzen ari dira eta gu ere prest gaude pauso bat emateko»—, idazleek Euskal Herritarrok plataformari botoa emateko eskatu zuten —«Espero dugu, desio dugu zuek ere, euskal herritar batzuen bakarrik den Euskal Herritarrok, ondare unibertsala bihurtuko zaretela, gai izanen zaretela, zuen politikari esker, euskal herritar guztien zerbait izatea. Askatasunaren lexikoa handitu eta aberastuko duzuela espero dugu»—, eta Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak deklarazio bat onartu zuen esanez euskara izango dela gure gizarteari «kohesioa emango diona eta bateratuko gaituen lokarria etorkizuneko erronka handiei denon artean aurre egiteko».

Uste dut ez ziotela Atxagari ulertu. Berak esaten zuen arriskua zegoela gizartea bi komunitatetan zatikatzeko, eta zatiketa hori zela eragotzi beharra zegoena, kultur jendeak eragotzi beharko zukeena. «Komunitate euskaldunak ezin du pentsatu komunitatearen osotasuna hartuko duela, euskal gizartearen zati bat baino ez da izango, eta jakin beharko du beste muturrean dagoen komunitatearekin batera bizitzen» esan zuen, horixe adierazi zuen Asteasu-koak. Eta bertsolari, idazle eta kontseilukoei entzunda, batez ere kontseilukoei entzunda, bazirudien inoiz ezagutuko ez dugun Euskal Herri euskalduneari bizi ginela, denak abertzale eta denak jator.

Intelektualen gaitza omen da hori (Zergatik iristen zaigu belarrietara horren itsusi hitz hori, intelektualarena?). Hau da, hantustek dira gizartearen ahotsa direla us-te izateraino; idealismoa dute, erruz, errealitatea bere osotasunean ulertzeko traba izaten zaiena eta uste izaten da dutena baino eragin handiagoa dutela jendearengan.

Nik Atxagari ulertu nion zeozer errealistagoa. Günter Grass-ek Alemanian egin zuena gutxi gorabehera.

Garrantzi handiko hauteskundeak ziren joan den irailaren 28koak Alemanian, jokoan zegoelako gobernu al-daketa Kohlen 16 urtetako agintearen ondotik. Grassek, seguruaski bizirik dagoen idazle alemaniar eraginkorrenak, utzi zuen ordenagailua eta hartu zuen autoa ekialde-

ra bidaiatzeko, bere ustez sozialdemokratek egin behar zutena azaltzeko. Hauteskunde kanpaina egin zuen bere kabuz, bi hitzetan.

Ez zen Schröderren alderdiari laguntza ematea helburu bakarra. Akaso ez zen hori helburua. Grassek hitz egin nahi zuen bi Alemanien arteko benetako batasunaren alde, eta proposamen zehatzak —Konstituzioaren aldaketa Alemaniari sendotasuna emateko, armadaren erreforma demokratikoa, atzeritarrei ateak irekitzeko politikak— plazaratu zituen. Grassek, elizetan eta kafetegietan, botila ardo beltz eskuetan, gurean ezinezko, ulertezin eta ia utopiko gertatuko zen konpromezua hartu zuen.

Kontuan hartuta askoz ere erabakigarriagoa dela Euskal Herriaren gaur egungo egoera —«bidegurutzera» esaten diote— euskaldunentzat, Alemaniarena alemanentzat baino, norbaitek exijitu beharko lieke Atxaga eta besteei zeozer praktikoagoa, eraginkorragoa. Errealagoa. Exijitu beharko genieke beste urrats bat. Exijitu beharko genieke, adibidez, denen artean ekar zezatela Joseba Sarrionandia alde honetara. Su-etena kulturala ere izatea.

Nafarroako Erresuma berpizturik

La *Navarra marítima* izeneko liburuaren arabera denok gara nafarrak. Hau da, IX. mendera arte baskoiak zirenak nafarrak izan ziren XIII. mendera arte —horrela esaten zieten Nafarroako Erresuman euskaraz mintzatzen zirenei—. Gero, subiranotasunaren galerarekin, gaztelauak, kantabroak, bizkaitarrak, eta baskongadoak edo baskoak izenak etorri dira, mendetan zehar. Hau da, euskalduna nafarra da eta nafarra dena, euskalduna.

Entzun ditut jada batzuk, kanpora ateratzean bere burua nafartzat —itsasaldeko nafartzat— aurkezteko asmoa dutena. Sentimendu hori areagotuko da hain segur Pedro I.aren historia ezagututa. Bi hitzetan, Nafarroako Errege berria aurkitu dute eta berrezarri nahi dute Foixtarrekin hautsi zen tradizioa.

Horrela esanda, irudi luke adarjole koadrila baten broma dela, baina ez, badirudi asmoa ondo pentsatutakoa dela eta ahalegin, diru eta denbora asko xahutu dutela horretan. Dena hasi zen monarkiazale talde baten baitan, duela hamalau urte. Garai hartan Errusiako tsarren etxeko kondesa bat azaldu zen, esanez bera zela Nafarroako koroaren oinordekoa, eta talde honetako kideek Nafarroako Erret Etxearen gaur egungo benetako oinordekoa bilatzeari ekin zioten. «Indarrez ezarritako errege bat eduki beharrean hobe da gurea edukitzea», izan zen jatorria...

Hamalau urte eman dute artxiboetan miatzen, Liga Monarkikoa gora eta behera ondorengoan adarrak miatzen eta baieztatzen. Duela lau urte Timoteo Foixekoa topatu zuten Estatu Batuetan, eta hainbat urtez bera izan zen tronorako aukeratua, baina aurtengo udaberrian «desagertu» zen misterioski —monarkiko independentista hauek uste dute mehatxu batzuk izan zirela tartean— eta errestauratzaileek atzera berarekin harremanetan jarri zirenean Timoteok nahiko amatatuak zituen erregearen koroa hartzeko gogo guztiak.

Orduan aurkitu zuten Pedro I.a: Pierre Désiré La Motte-Messemé frantziarra, Loudungo dukea eta Isabel Albretekoaren oinordeko zuzena. Isabel hau Katalina Foixkoa eta Joana III. Albretekoaren alaba zen, hau da, Gaztelako Koroak Nafarroa Garaia konkistatu zuenean Nafarroako Errege-erreginen alaba.

Pedro I.a prest omen dago koroa hartzeko, eta laster bere programa ezagutaraziko du. Aurreratu daiteke eskatu egin diola Juan Carlos I. Borboikoari aska ditzala euskal preso guztiak, «gizatasunarengatik», eta bera babesten eta Nafarroara ekarri nahi duten legitimisten nahien artean Nafarroa independentea dagoela, Espainiarekin dauden kateak hautsita eta hizkuntza ofiziala euskara izango duena. Hasi nahi dituzte laster alderdiekin harremanak, eta batzuekin egonak dira jada, nahiz eta erantzunak ez omen diren oso onak izan.

Esan behar da ideiak izan duela jada oihartzuna Nafarroan, eta hainbatek plazaratu duela bere iritzia: zergatik ez errekuperatu gurea zena? Independentzia lortuko balitz

—Nafarroa Beherea erreinu berriaren baitan exijitzen dute, jakina—, eskatuko litzateke gero beste probintzien ane-xioa. Hau da, Nafarroa konbentzitu beharrean, beste pro-bintziak Nafarroan baitan desegingo lirateke, Pedro I.ren koroaren azpian. Sanz eta haren kordakoek ezingo lukete hori uka, Erresuma handiagoa eta indartsuagoa —abera-tsagoa— izango zelako horrela. Eta nafarragoa, itsasaldeko lurrak errekueratuko zituztelako. «Behin independenteak, erregeari burua moztu eta Errepublika aldarrikatu» esan izan du mihiluzeren batek.

Ez da dudarik arazo asko konponduko liratekeela kol-pe batez. Pedro I.ak jende jatorra ematen du, «agur» bate-kin sinatzen ditu bere karta guztiak, eta esan liteke prest dagoela arduraren zama bere gain hartzera. Legitimista in-dependentista nafar hauen lana erabakiorra izango da hi-labete hauetan.

Pentsa, denak nafar. Denak euskaldun. Independen-teak. Nafarroako Erresuma berpizturik. ♣